

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो
यास्विन्द्रः। अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः
स्योना भवन्तु। यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते
अवपश्यञ्जनानाम्। मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न
आपः शः स्योना भवन्तु। यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भूखं
या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः पृथिवीम्पर्यसोन्दन्ति॥१॥

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा
चर्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत त्वचम्मे। सर्वा
अग्नीं रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्ता।
यद्दः सम्प्रयतीरहावनदता हुते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ
ता वो नामानि सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभ
समवल्गात॥२॥

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन।

अ॒प॒का॒मः॑ स्य॒न्द॒मा॒ना अ॒वी॒वर॒त वो॒ हि॒क॒म्। इन्द्रो॑
 वः श॒क्ति॒भिर्दे॒वी॒स्तस्मा॒द्वा॒र्णाम॑ वो हि॒त॒म्। ए॒को दे॒वो
 अ॒प्य॒तिष्ठ॒थ्स्य॒न्द॒मा॒ना यथा॒व॒श॒म्। उ॒दा॒निषु॑र्म॒हीरि॒ति
 तस्मा॑दु॒द॒कमु॑च्यते। आ॒पो भ॒द्रा घृ॒तमि॒दाप॑ आ॒सुर॒ग्री॒षोमौ॑
 बिभ्र॒त्याप॒ इ॒त्ताः। ती॒व्रो र॒सो मधु॑पृ॒चाम्॥३॥

अ॒र॒ग॒म आ मा॑ प्रा॒णेन॑ स॒ह वर्च॑सा ग॒न्। आ॒दि॒त्प॑श्याम्यु॒त
 वा श्रृ॒णो॒म्या मा॒ घोषो॑ गच्छ॒ति वाङ् आ॒साम्। म॒न्ये भे॒जा॒नो
 अ॒मृत॑स्य॒ तर्हि॑ हि॒र॒ण्यव॑र्णा॒ अ॒तृपं॑ य॒दा वः। आ॒पो हि॒ ष्ठा
 म॒यो॒भुव॑स्ता न॒ ऊ॒र्जे द॑धात॒न। म॒हे र॒णाय॑ च॒ख्षसे॑। यो वः
 शि॒वत॑मो॒ र॒स॒स्तस्य॑ भा॒जय॑ते॒ह नः। उ॒श॒ती॒रिव॑ मा॒तरः॑। तस्मा॒
 अ॒र॒ग॒मा॒म वो॒ यस्य॑ ख॒षया॑य॒ जिन्व॑थ। आ॒पो ज॒नय॑था च नः।
 दि॒वि श्र॑य॒स्वान्तरि॑ख्ये यतस्व पृ॒थि॒व्या स॒म्भ॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑सि
 ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॑ त्वा॥४॥

उ॒न्दन्ति॑ स॒मव॑ल्ग॒त मधु॑पृ॒चा॒म्मा॒तरो॒ द्वावि॑शतिश्च॥१॥ [१]

अ॒पां ग्र॒हा॑न्गृ॒ह्णात्ये॒तद्वा॒व रा॑ज॒सूयं॑ य॒दे॒ते ग्र॒हाः स॒वो॑-
 ऽग्नि॑र्व॒रुण॑स॒वो रा॑ज॒सूयं॑म॒ग्नि॒स॒वश्चित्य॑स्ताभ्या॒मे॒व सू॑य॒तेऽथो॑
 उ॒भावे॒व लो॒काव॑भि॒ ज॑यति॒ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑ने॒जान॑स्य॒

यश्चा॑ग्नि॒चित॒ आपो॑ भव॒न्त्यापो॒ वा अ॒ग्नेर्भ्रातृ॑व्या॒ यद॒पो-
ऽग्नेर॑धस्तादुप॒दधा॑ति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑न्त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒
भ्रातृ॑व्यो भवत्य॒मृतम्॑॥५॥

वा आप॒स्तस्मा॑द॒द्विरव॑तान्तम॒भि पि॑ञ्चन्ति॒ नार्ति॑माच्छति॒
सर्व॑मायुरेति॒ यस्यै॑ता उप॒धीय॑न्ते॒ य उ॑ चैना॒ एवं वेदा॑न्नं वा
आपः॑ प॒शव॒ आपो॑ऽन्न॒म्पशवो॑ऽन्नादः॒ पशु॑मान्भवति॒ यस्यै॑ता
उप॒धीय॑न्ते॒ य उ॑ चैना॒ एवं वेद॒ द्वाद॑श भवन्ति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑
संव॑त्सरः॒ संव॑त्सरेणैवास्मै॑॥६॥

अन्न॑मव॒ रुद्धे॒ पात्रा॑णि भवन्ति॒ पात्रे॒ वा अन्न॑मद्यते॒
सयो॑न्ये॒वान्न॑मव॒ रुद्ध॒ आ द्वाद॑शात्पुरु॒षादन्न॑म॒त्यथो॒ पात्रा॑न्न
छि॒द्यते॒ यस्यै॑ता उप॒धीय॑न्ते॒ य उ॑ चैना॒ एवं वेद॒ कुम्भा॑श्च
कुम्भी॑श्च॒ मिथु॑नानि॒ भवन्ति॒ मिथु॑नस्य॒ प्रजा॑त्यै॒ प्र प्र॒जया॑
प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते॒ यस्यै॑ता उप॒धीय॑न्ते॒ य उ॑॥७॥

चैना॒ एवं वेद॒ शुग्वा अ॒ग्निः सो॑ऽध्व॒र्यु यज॑मानम॒प्रजाः॑
शुचा॑र्पयति॒ यद॒प उप॑दधाति॒ शुच॑मे॒वास्य॑ शमयति॒
नार्ति॑माच्छत्यध्व॒र्युर्न यज॑मानः॒ शाम्य॑न्ति॒ प्र॒जा यत्रै॑ता
उप॒धीय॑न्तेऽपां वा ए॒तानि॒ हृद॑यानि॒ यदे॑ता आपो॒ यदे॑ता

अ॒प उ॑प॒दधा॑ति दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॑ स॒ सं॒जति॑ व॒र्षुः
प॒र्जन्यः॑ ॥८॥

भ॒वति॑ यो वा ए॒तासा॑मा॒यत॑नं क्लृप्तिं वेदा॒यत॑नवान्भवति
कल्प॑तेऽस्मा अनुसी॒तमुप॑ दधात्येतद्वा आ॒सामा॒यत॑नमे॒षा
क्लृप्ति॑र्य ए॒वं वेदा॒यत॑नवान्भवति कल्प॑तेऽस्मै द्व॒न्द्वम॒न्या उप॑
दधा॑ति चत॑स्रो मध्ये धृ॒त्या अन्नं॑ वा इष्ट॑का ए॒तत्खलु॑ वै
सा॒ख्यादन्नं॑ यदेष च॒रुय॑दे॒तं च॒रुमु॑प॒दधा॑ति सा॒ख्यात् ॥९॥

ए॒वास्मा॑ अन्न॒मव॑ रुन्दे मध्य॒त उप॑ दधाति मध्य॒त ए॒वास्मा॑
अन्नं॑ दधाति तस्मा॑न्मध्य॒तोऽन्न॑मद्यते बा॒र्हस्प॑त्यो भ॒वति॑ ब्रह्म
वै दे॒वाना॑म्बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॑णै॒वास्मा॑ अन्न॒मव॑ रुन्दे ब्रह्म॑वर्च॒सम॑सि
ब्रह्म॑वर्च॒साय॑ त्वे॒त्याह॑ तेज॒स्वी ब्रह्म॑वर्च॒सी भ॒वति॑ यस्यैष
उ॒पधी॑यते य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑ ॥१०॥

अ॒मृत॑मस्मै जायते यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते य उ॑ प॒र्जन्यं॑ उ॒प॒दधा॑ति
सा॒ख्यात्सप्त॑च॒त्वारि॑ श॒च्च ॥२॥ [२]

भू॒तेष्ट॑का उप॑ दधा॒त्यत्रा॑न्नं वै मृ॒त्युर्जा॑यते यत्र॑यत्रै॒व
मृ॒त्युर्जा॑यते तत॑ ए॒वैन॒मव॑ यजते तस्मा॑दग्नि॒चि॒त्सर्व॑मायु॒रेति॑
सर्वे॑ ह्य॒स्य मृ॒त्यवो॑ऽवै॒ष्टास्त॑स्मा॑दग्नि॒चि॒न्नाभि॑चरित॒वै

प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एष योऽग्निं चिनुते
 देवसुवामेतानि हवींषि भवन्त्येतावन्तो वै देवानां
 सवास्त एव॥११॥

अस्मै सवान्प्र यच्छन्ति त एनं सुवन्ते सवो-
 ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयम्ब्रह्मसवश्चित्यो देवस्य त्वा सवितुः
 प्रसव इत्याह सवितृप्रसूत एवैनम्ब्रह्मणा देवताभिरभि
 पिश्रत्यन्नस्यान्नस्याभि पिश्रत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ पुरस्तात्प्रत्यश्व
 पिश्रति पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते शीर्षतोऽभि पिश्रति
 शीर्षतो ह्यन्नमद्यत आ मुखादन्ववस्रावयति॥१२॥

मुखत एवास्मा अन्नाद्यं दधात्यग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभि
 पिश्रामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि पिश्रति
 बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभि पिश्रामीत्याह ब्रह्म
 वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि पिश्रतीन्द्रस्य त्वा
 साम्राज्येनाभि पिश्रामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्ठादधात्येतत्॥१३॥

वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव
 लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित
 इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यम्परापतत्तद्देवाः

सौत्रामण्या समभरन्त्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा
सौत्रामण्या यजेतेन्द्रियमेव वीर्यं सम्भृत्यात्मन्धत्ते ॥ १४ ॥

त एवान्ववंस्त्रायत्येतदृष्टाचत्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरूषा अरुणीभिः सजूः सूर्य
एतंशेन सजोषावश्विना दसोभिः सजूरग्निर्वैश्वानर
इडाभिर्घृतेन स्वाहा संवत्सरो वा अब्दो मासा अयावा
उषा अरुणी सूर्य एतंश इमे अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
पशव इडा पशवो घृतं संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति दर्भस्तम्बे जुहोति
यत् ॥ १५ ॥

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव
जायतेऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता
अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता एव प्रीणात्यथो चरख्युरेवाग्नेः
पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य एवं वेदापो वा
इदमग्ने सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो
भूतोऽलेलायत्सः ॥ १६ ॥

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्त्रिभिर्मचिनुत

तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्याम्पुरस्तादुपा-
 दधात्तच्छिरोऽभवत्सा प्राची दिग्यां दखिणत उपादधात्स
 दखिणः पुरखोऽभवत्सा दखिणा दिग्याम्पश्चादुपा-
 दधात्तत्पुच्छमभवत्सा प्रतीची दिग्यामुत्तरत उपादधात्॥१७॥

स उत्तरः पुरखोऽभवत्सोदीची दिग्यामुपरिष्ठादुपादधात्तत्पृष्ठ
 दिगियं वा अग्निः पश्चैष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां
 तृन्दन्त्यभि शर्करां सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते
 तस्मादिमां वयांसि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं
 चिनुते प्रत्येव॥१८॥

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय
 सर्वासु दिक्ष्वर्धुकं स्वामेव तद्विशमन्वेत्यपां वा अग्निः
 कुलायन्तस्मादापोऽग्निं हारुकाः स्वामेव तद्योनिम्प्र
 विशन्ति॥१९॥

यदलेलायत्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च॥४॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीये संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
 निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम्
 बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालन्तृतीये संवत्सरे-

ऽभिजितां यजेत् यद्दृष्टाकपालो भवत्यष्टारखरा गायत्र्याग्नेयं
 गायत्रम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव तेन दाधार गायत्रं
 छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाखरा त्रिष्टुगैन्द्रं
 त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार
 त्रिष्टुभम् ॥ २० ॥

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाखरा जगती वैश्वदेवं
 जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
 यद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
 दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
 तेन दाधार यत्तृतीयं संवत्सरेऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै
 यथ्संवत्सरमुख्यम्बिभर्तीममेव ॥ २१ ॥

तेन लोकः स्पृणोति यद्वितीये संवत्सरेऽग्निं चिनुते-
 ऽन्तरिंखमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीये संवत्सरे यजतेऽमुमेव
 तेन लोकः स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कखीवाः औशिजो
 वीतहव्यः श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुथ्स्यः प्रजाकामा
 अचिन्वत ततो वै ते सहस्रं सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते
 प्रजयां पशुभिस्ताम्रात्रामाप्नोति यां तेऽगच्छन् य एवं
 विद्वानेतमग्निं चिनुते ॥ २२ ॥

दाधारं त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारि च॥५॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत् स ख्युरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा
बिभ्यतो नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां
छन्दस्त्वम्ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्काष्णीं
उपानहावुपं मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं
चरत्यात्मनोऽहिंसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते
यदग्निः॥ २३॥

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र
जानात्युखामा क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या
अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखा यदाक्रमेन्निर्ऋत्या
आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्यां पुरुषशीर्षमुपं दधाति
गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत्॥ २४॥

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गाथर्वणस्तस्येष्टका
अस्थान्येतं ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो
अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं
चिनुते सात्मानमुष्मिल्लौके भवति य एवं वेद शरीरं वा
एतदग्रेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति

शरीरमेव स॒ऽस्कृत्य॑॥ २५॥

अ॒भ्यारो॑हति॒ शरी॑रं वा ए॒तद्यज॑मानः स॒ऽस्कुरु॑ते
यद॒ग्निं चि॑नुते यच्चि॒ते वै॑श्वान॒रं जु॒होति॒ शरी॑रमेव
स॒ऽस्कृत्या॑त्मना॒भ्यारो॑हति॒ तस्मा॑त्तस्य॒ नाव॑ द्यन्ति॒
जीव॑न्नेव दे॒वानप्ये॑ति वै॒श्वान॒र्यर्चा॑ पु॒रीष॑मुप॑ दधाती॒यं वा
अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्तस्यै॑षा चि॒तिर्य॑त्पु॒रीष॑म॒ग्निमे॒व वै॑श्वान॒रं चि॑नुत
ए॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑मव॑
रुन्धे॑॥ २६॥

अ॒ग्निस्त॒थ्स॒ऽस्कृत्या॑ग्नेर्द॒श च॑॥ ६॥ [६]

अ॒ग्नेर्वै दी॑र्ख्यया॑ दे॒वा वि॒राज॑माप्नुवन्ति॒स्रो रा॒त्रीर्दी॑र्खि॒तः
स्या॑त्रि॒पदा॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ षड्रा॒त्रीर्दी॑र्खि॒तः स्या॑त्
षड्वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॒रः सं॒वत्स॒रो वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒
दश॑ रा॒त्रीर्दी॑र्खि॒तः स्या॑द्दश॑र्ख्यरा॒ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒
द्वाद॑श रा॒त्रीर्दी॑र्खि॒तः स्या॑द्द्वाद॑श॒ मासाः॑ सं॒वत्स॒रः
सं॒वत्स॒रो वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ त्रयो॑दश॒ रा॒त्रीर्दी॑र्खि॒तः
स्या॑त्रयो॑दश॥ २७॥

मासाः॑ सं॒वत्स॒रः सं॒वत्स॒रो वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ पञ्च॑दश॒

रात्रीर्दीर्घितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयो-
 ऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरो विराड्विराजमाप्रोति
 सप्तदश रात्रीर्दीर्घितः स्याद्वादश मासाः पञ्चतवः स
 संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्रोति चतुर्विंशतिः
 रात्रीर्दीर्घितः स्याच्चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरो
 विराड्विराजमाप्रोति त्रिंशतः रात्रीर्दीर्घितः स्यात्॥ २८ ॥

त्रिंशदखरा विराड्विराजमाप्रोति मासं दीर्घितः
 स्याद्यो मासः स संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्रोति
 चतुरो मासो दीर्घितः स्याच्चतुरो वा एतम्मासो
 वसवोऽबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ
 रुद्रास्तेऽन्तरिख्यमाजयन्निष्ठुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते
 दिवमाजयन्जगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृतमगच्छच्छ्रैष्यं
 देवानाम् तस्माद्वादश मासो भूत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका
 आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो व्यावृतमेव गच्छति श्रैष्ठ्यं
 समानानाम्॥ २९ ॥

स्यात्रयोदश त्रिंशतः रात्रीर्दीर्घितः स्याद्वे तैऽष्टाविंशतिश्च॥ ७ ॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं
यन्नान्वारोहैः सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत पृथिवीमाक्रमिषम्प्राण
मा मा हासीदन्तरिख्यमाक्रमिषम्प्रजा मा मा हासीद्विवमाक्रमिष
सुवर्गन्मेत्याहैष वा अग्रेरन्वारोहस्तेनैवैनं- मन्वारोहति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पख्यसंमितामिनुयात् ॥ ३० ॥

कनीयाः सं यज्ञक्रतुमुपेयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा
स्याद्वेदिसंमितामिनोति ज्यायाः समेव यज्ञक्रतुमुपैति
नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं
चिन्वानः सहस्रसंमितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि
जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा
अन्तरिख्यमन्तरिख्यमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत
तृतीयं चिन्वानः ॥ ३१ ॥

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि
जयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं
लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्त
ग्रीवदघ्नं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्यैवामुं
लोकमभ्यारोहति नाग्निं चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो

धास्यामीति न द्वितीयं चित्त्वान्यस्य स्त्रियम्॥३२॥

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य
रेतो बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेतांसि
पिता पुत्रः पौत्रः॥३३॥

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप
दधाति रेतसः संतत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा
इयं तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिख्यं
द्वितीया प्राणो वा अन्तरिख्यं तस्मान्नान्तरिख्यम्पश्यन्ति न
प्राणमसौ तृतीया चख्बुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूमपश्यन्ति
चख्बुर्यजुषेमां च॥३४॥

अमूं चोपं दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त
इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भर्खीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन
दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः
पदानु तख्बुः सोमो विश्वविन्नेता नैषद्बृहस्पतिरुक्थामदानि

शः॑सिष॒दित्या॑हैतद्वा अ॒ग्रेरु॒क्थन्ते॑नै॒वैन॒मनु॑ शः॑सति॥३५॥

मि॒नूयात्तृती॑यं चिन्वा॒नस्त्रियं॑ पौत्रंश्च॒ वै सप्त॑दश च॥८॥ [८]

सू॒यते॒ वा ए॒षोऽग्नी॑नां॒ य उ॒खायां॑ भ्रि॒यते॒ यद॑धः सा॒दये॑द्गर्भाः॒
प्र॒पादु॑काः स्यु॒रथो॒ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्यव॒रोह॑ति ता॒दृगे॒व तदा॑स॒न्दी
सा॑दयति॒ गर्भा॑णां॒ धृत्या॒ अप्र॑पादा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति॒ गर्भो॑
वा ए॒ष यदु॑ख्यो॒ योनिः॑ शि॒क्यं यच्छि॑क्यादु॒खां नि॒रूहे॑द्योने॒र्गर्भं॑
नि॒र्ह॑ण्या॒थ्पडु॑द्यामः॒ शि॒क्यंभ॑वति षोढावि॒हितो॒ वै॥३६॥

पु॒रुष आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑न्या॒त्मन्ने॒वैन॑म्बि॒भर्ति॑
प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्यो॒खा चो॒लूख॑लं च॒ स्तनौ॒ ताव॑स्य
प्र॒जा उप॑ जी॒वन्ति॒ यदु॑खां चो॒लूख॑लं चो॒पद॑धाति॒ ताभ्या॑मे॒व
यज॑मानो॒ऽमुष्मि॑ल्लौकै॑ऽग्निं दु॒हे संव॑त्स॒रो वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्य
त्रेधा॑वि॒हिता॒ इष्ट॑काः प्राजाप॒त्या वैष्ण॑वीः॥३७॥

वै॒श्वक॑र्म॒णीर॑होरा॒त्राण्ये॒वास्य॑ प्राजाप॒त्या यदु॑ख्यं॒म्बि॒भर्ति॑
प्राजाप॒त्या ए॒व तदु॑प॒ धत्ते॒ यत्स॑मि॒ध आ॒दधा॑ति॒ वैष्ण॑वा
वै वन॑स्पत॒यो वैष्ण॑वीरे॒व तदु॑प॒ धत्ते॒ यदि॑ष्टकाभि॒रग्निं॑
चि॒नोती॑यं॒ वै वि॒श्वक॑र्मा॒ वैश्वक॑र्म॒णीरे॒व तदु॑प॒ धत्ते॒
तस्मा॑दाहु॒स्त्रिवृ॑द॒ग्निरिति॑ तं वा ए॒तं यज॑मान ए॒व चि॑न्वीत॒

यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दखिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य
 वृञीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दखिणाभी राधयेदग्निमेव
 तथ्स्पृणोति॥३८॥

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विंशतिश्च॥९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
 पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दखिणम्पर्खं वर्षाभिः पुच्छं
 शरदोत्तरम्पर्खं हेमन्तेन मध्यम्ब्रह्मणा वा अस्य
 तत्पूर्वार्धमचिनुत र्षत्रेण दखिणम्पर्खम्पशुभिः पुच्छं
 विशोत्तरम्पर्खमाशया मध्यं य एवं विद्वानग्निं चिनुत
 ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव॥३९॥

रुद्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यान्मत्यन्नं रोचत इयं वाव
 प्रथमा चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिंखं द्वितीया
 वयांसि पुरीषमसौ तृतीया नखत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी
 दखिणा पुरीषं यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत्रिचितीकं
 चिन्वीत यज्ञं दखिणामात्मानम्प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीक
 एतदेव सर्वं स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः॥४०॥

त्रिवृद्धाग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो

भवन्ति पाङ्क्तुः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चित्तयो
 भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाख्वरो
 वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तः स्पृणोत्यथो दशाख्वरा
 विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै
 षष्ठी चित्तिरुद्धतवः पुरीषः षड्वित्तयो भवन्ति षट्पुरीषाणि
 द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव
 प्रति तिष्ठति॥४१॥

अव चित्तयः पुरीषं पञ्चदश च॥१०॥

रोहितो धूम्रोहितः कर्कशुरोहितस्ते प्राजापत्या
 बभ्रुररुणबभ्रुः शुक्रबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताख्वः श्येतग्रीवस्ते
 पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः
 सौर्यो मैत्राबारहस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः॥४२॥

॥११॥

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितो
 बलख्वी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती ख्युद्रपृषती ता
 वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा
 मैत्रिय ऐन्द्राबारहस्पत्या अरुणललामास्तूपराः॥४३॥

रोहितः पृश्निष्पृश्निश्च शतिष्पृश्निश्च शतिः ॥ 12 ॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॒न्यतः॑ शि॒ति॒बा॒हुः सम॒न्तशि॒ति॒बा॒हुस्त
 ऐ॒न्द्रवा॒यवाः शि॒ति॒र॒न्ध्रोऽन्यतः॑ शि॒ति॒र॒न्ध्रः सम॒न्तशि॒ति॒र॒न्ध्रस्ते
 मै॒त्राव॒रुणाः शु॒द्धवा॒लः स॒र्वशु॒द्धवा॒लो म॒णिवा॒लस्त
 आ॒श्विना॒स्ति॒स्रः शि॒ल्पा व॒शा वै॒श्वदे॒व्यस्ति॒स्रः श्येनीः
 परमे॒ष्ठिने॑ सोमा॒पौष्णाः श्या॒मल॑लामास्तूप॒राः ॥ ४४ ॥

॥ 13 ॥ [१३]

उ॒न्नत॑ ऋ॒षभो॑ वा॒मन॑स्त ऐ॒न्द्राव॒रुणाः शि॒ति॒ककु॑च्छि॒तिपृ॑ष्ठः
 शि॒ति॒भस॑त्त ऐ॒न्द्राबा॒र्हस्प॑त्याः शि॒ति॒पाच्छि॑त्योष्ठः शि॒ति॒भ्रुस्त
 ऐ॒न्द्रावै॑ष्णवा॒स्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॒श्वक॑र्म॒ण्यस्ति॒स्रो धा॒त्रे
 पृ॒षोद॒रा ऐ॒न्द्रापौ॑ष्णाः श्ये॒तल॑लामास्तूप॒राः ॥ ४५ ॥

शि॒ति॒बा॒हुरु॒न्नतः॑ प॒ञ्चवि॑श्च॒ शतिः॑ प॒ञ्चवि॑श्च॒ शतिः॑ ॥ 14 ॥ [१४]

कर्णा॒स्त्रयो॑ या॒माः सौ॒म्यास्त्रयः॑ श्वि॒ति॒ङ्गा अ॒ग्नये॑ यवि॒ष्टाय॑
 त्रयो॑ नकु॒लास्ति॒स्रो रोहि॑णी॒स्यव्य॑स्ता वसू॒नान्ति॒स्रोऽरु॑णा
 दि॒त्यौह्य॑स्ता रु॒द्राणां॑ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामास्तूप॒राः ॥ ४६ ॥

कर्णा॒स्त्रयो॑वि॑श्च॒ शतिः॑ ॥ 15 ॥ [१५]

शु॒ण्ठास्त्रयो॑ वै॒ष्णवा॑ अ॒धीलो॑धकर्णा॒स्त्रयो॑ वि॒ष्णव॑

उरुक्रमाय॑ लप्सुदिन॑स्त्रयो॒ विष्ण॑व उरुगा॒याय॒ पञ्चा॑वीस्ति॒स्र
आ॑दि॒त्याना॑न्नि॒वत्सा॑स्ति॒स्रोऽङ्गि॑रसामैन्द्रा॒वैष्ण॑वा गौरल॑लामास्त॒पराः॑

शुण्ठा विंशतिः॥16॥ [१६]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॒पृष्ठा॒ इन्द्रा॑याधि॒राजा॑य॒ त्रयः॑
शि॒ति॒ककु॑द॒ इन्द्रा॑य॒ स्वरा॑ज्ञे॒ त्रयः॑ शि॒ति॒भस॑दस्ति॒स्रस्तु॑र्यो॒ह्यः
सा॒ध्याना॑न्ति॒स्रः प॑ष्ठौ॒ह्यो विश्वे॑षां दे॒वाना॑माग्नेन्द्राः
कृष्णल॑लामास्त॒पराः॑॥४८॥

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ द्वाविं॑शतिः॥17॥ [१७]

अदि॑त्यै॒ त्रयो॑ रोहि॒तैता॑ इन्द्रा॒ण्यै त्रयः॑ कृष्णै॒ताः कु॑ह्वै
त्रयो॑ऽरुणै॒तास्ति॑स्रो धे॒नवो॑ रा॒कायै॒ त्रयो॑ऽन॒ड्वाहः॑ सिनीवा॒ल्या
आ॑ग्ना॒वैष्ण॑वा रोहि॒तल॑लामास्त॒पराः॑॥४९॥

अदि॑त्या अष्टाद॑श॥18॥ [१८]

सौ॒म्यास्त्रयः॑ पि॒शंगाः॒ सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रंगाः॒ पार्ज॑न्या
नभो॑रूपास्ति॒स्रोऽजा॑ म॒ल्हा इन्द्रा॑ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य आदि॑त्या
द्या॑वापृ॒थिव्या॑ माल॒ङ्गास्त॒पराः॑॥५०॥

सौ॒म्या एका॑न्नि॒वत्विं॑शतिः॥19॥ [१९]

वा॒रुणा॑स्त्रयः॑ कृष्णल॑लामा॒ वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॑

रोहि॑तोल॒लामा॒ वरु॑णाय रि॒शाद॑से त्रयो॑ऽरु॒णल॑लामाः
 शिल्पा॑स्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रयः॑ पृश्न॑यः सर्वदे॒वत्या॑ ऐन्द्रा॒सूराः
 श्ये॑तल॒लामास्तू॒पराः॑ ॥ ५१ ॥

वारु॒णा वि॑श॒तिः॥२०॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒द्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मोजो॒दाभ्या॑मुष्ट
 भ्या॑ बल॒दाभ्या॑ः सीरवा॒हाव॑वी द्वे धे॒नू भौ॒मी दि॒ग्भ्यो
 वड॑बे द्वे धे॒नू भौ॒मी वैरा॑जी पु॒रुषी॑ द्वे धे॒नू भौ॒मी
 वा॒यव॑ आरोह॒णवा॒हाव॑न॒द्वाहौ॑ वारु॒णी कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ
 दि॒व्यावृ॑षभौ प॑रि॒मरौ॑ ॥ ५२ ॥

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ चतु॒स्त्रिंशत्॑॥२१॥ [२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॑ आ ल॒भ्यन्ते॑ छ॒गलः॑ क॒ल्माषः॑
 कि॒किदी॒विर्वि॑दी॒गय॑स्ते त्वा॒ष्ट्राः सौरी॑र्नव॑ श्वे॒ता व॒शा
 अ॒नूब॒न्ध्या॑ भव॒न्त्याग्ने॑य ऐन्द्रा॒ग्न आ॑श्वि॒नस्ते॑ वि॒शाल॑यूप॒ आ
 ल॒भ्यन्ते॑ ॥ ५३ ॥

एका॑दश प॒ञ्चवि॑ंशतिः॥२२॥ [२२]

पि॒शङ्गा॑स्त्रयो॑ वास॒न्ताः सा॒रङ्गा॑स्त्रयो॒ ग्रैष्माः॑ पृष॑न्त॒स्त्रयो॑
 वा॒र्षिकाः॑ पृश्न॑य॒स्त्रयः॑ शा॒रदाः॑ पृश्नि॒सक्था॑स्त्रयो॒ हैम॑न्तिका

अवलि॒प्तान्नयः॑ शै॒शिराः॑ सं॒वत्स॒राय॑ नि॒व॒ख्यसः॑ ॥ ५४ ॥

पि॒शङ्गां वि॑श॒तिः ॥ 23 ॥ [२३]

यो वा अय॑थादेवत॒न्त्वाम॑ग्न॒ इन्द्र॑स्य॒ चित्तिं॑ यथा॒ वै वयो॑ वै यदाकू॑ताद्यास्ते॑
अग्ने॒ मयि॑ गृह्णामि॒ प्रजा॑पतिः॒ सौऽस्मा॑त्स्ते॒गान् वाजं॑ कूर्मान् यो॒क्तं मि॒त्रावरु॑णाविन्द्र॑स्य
पू॒ष्ण ओजं॑ आ॒नन्द॑मह॒र्ग्रेर्वा॑योः पन्था॒ङ्कमै॒द्यौस्ते॑ऽग्निः प॒शुरा॑सी॒त्थद्वि॑श॒तिः ॥ 26 ॥ यो वा
ए॒वाहु॑तिमभवन्प॒थिभि॑रव॒रुध्या॑न॒न्दम॒ष्टौप॑ञ्चाशत् ॥ 58 ॥ यो वा अय॑थादेवतं॒ यद्य॑व॒जिघ्र॑सि ॥ [२४]